Уперше я зустрівся з Джеком Барріджем років десять тому на іподромі в одному з північних графств.

Дзвін щойно оповістив, що незабаром почнеться головний забіг. Я ходив спроквола, застромивши руки в кишені, й спостерігав скорше людське стовпище, ніж перегони, коли знайомий жокей, що біг до стаєнь, ухопив мене за руку й хрипко прошепотів на вухо:

— Вдар скільки сили по місіс Уоллер. Певне діло.

— Вдарити... по кому?

— По місіс Уоллер,— ще настійливіше повторив він і побіг далі.

Я проводжав його зчудованим поглядом. Що такого вчинила ця місіс Уоллер, що я маю здійняти на неї руку? І навіть якщо вона справді чимось завинила, то чи годиться так поводитися з жінкою?

В ту хвилину я саме проходив попід трибунами і, звівши очі вгору, побачив, що на дошці тоталізатора написано крейдою: "Місіс Уоллер — дванадцять до одного". Аж тоді я збагнув, що Місіс Уоллер — це кобила, а подумавши ще трохи, дійшов до висновку, що порада мого знайомого, перекладена на пристойнішу мову, означала: "Постав на Місіс Уоллер, скільки зможеш".

"Е ні, дзуськи,— сказав я сам собі.— Я вже ставив напевне, за підказкою. Якщо надумаю ще коли поставити, то заплющу очі й тицьну пальцем у список коней "

Однак слова знайомого таки пустили корінець. Вони все крутились у мене в голові, й навіть пташки над головою щебетали: "Вдар по Місіс Уоллер, вдар по Місіс Уоллер".

Я намагався взяти себе в руки. Нагадував собі про свої давні авантюри. Однак нездоланне бажання якщо не всадити всі свої гроші, то хоч би ризикнути півсовереном тільки сильнішало від того, що я з ним боровся. Я почував, що як не поставлю на Місіс Уоллер, а вона виграє, то довіку собі не пробачу.

Я був по другий бік поля й не мав часу вернутись на трибуну, бо коней уже виводили на старт. За кілька кроків від мене під білим парасолем голосно вигукував остаточні ставки вуличний букмекер — дебелий добродушний чолов'яга з чесним червоним обличчям.

— Як Місіс Уоллер? — спитав я його.

— Чотирнадцять до одного,— відповів він.— І хай вам пощастить.

Я дав йому півсоверена, а він виписав мені квиточок. Я сховав його в жилетну кишеньку й побіг дивитись на перегони. На мій превеликий подив, Місіс Уоллер виграла. Я не звик до такого і тому так схвилювався, що зовсім забув про свою ставку й згадав про неї аж за годину.

Я подався шукати чолов'ягу під білим парасолем, але там, де я начебто покинув його, ніякого білого парасоля не було видно.

Втішаючи себе думкою, що так мені й треба, коли я, мов дурень, звірився на вуличного "букі", я повернувся й рушив до свого місця. Раптом чийсь голос гукнув мене:

— А, ось і ви, сер! Вам же треба Джека Барріджа. Йдіть сюди, сер!

Я озирнувся і вгледів Джека Барріджа зовсім поруч.

— Я бачив, що ви мене шукаєте,— сказав він,— але не міг догукатись. Ви ж не з того боку галереї шукали.

Мені було приємно, що враження від його чесного обличчя не підвело мене.

— Дуже вам вдячний,— подякував я йому.— А я вже й не сподівався побачити вас. І свої сім фунтів,— додав я, всміхаючись.

— Сім фунтів десять шилінгів,— поправив він.— Ви забули про свою ставку, сер.

Віддавши мені гроші, він вернувся до свого парасоля.

Йдучи з іподрому, я ще раз побачив його. Якийсь волоцюга лупцював худу, змарнілу жінку. Довкола зібрався невеликий натовп і в задумі дивився на ту сцену.

Джек відразу оцінив ситуацію й почав стягувати з себе піджак.

— Гей, ви, шановний англійський джентльмене! — гукнув він волоцюзі.— Повертайте-но сюди, побачимо, як у вас це діло зі мною вийде!

Волоцюга був здоровий лобур, а Джек, видно, боксер не першорядний. Не зчувся він, як уже мав синець під оком і розтовчену губу. Та, незважаючи на це — і не тільки на це,— Джек не піддався й урешті таки збив волоцюгу з ніг.

А потім, допомагаючи йому підвестись, доброзичливо шепнув:

— Ну чого ти завівся з жінкою, га? Такий здоровило! Трохи мені не всипав. Щось тобі, мабуть, у голову шибнуло.

Цей чоловік мене зацікавив. Я дочекався його, і ми пішли разом. Він розповів мені про свою домівку в Лондоні, на Майл-Енд-род, про батька з

матір'ю, про менших братів та сестер, про те, що він хоче для них зробити. Доброта неначе сочилася з усіх пор його обличчя.

Багато хто з перехожих, видно, знав Джека, і кожен, побачивши його червоний круглий вид, мимоволі починав усміхатись. На розі Гай-стріт нам зустрілося вбоге дівча-підліток. Розминаючись із нами, воно промовило:

— Добривечір, містере Баррідж.

Він моторно обернувся й піймав дівчинку за плече:

— Як тато?

— Знов без роботи, містере Баррідж. Адже ж фабрики всі позачинялись,— відповіло дівча.

— А матуся?

— Не полегшало їй...

— За що ж ви живете?

— Джіммі тепер трохи заробляє, містере Баррідж...

Він видобув з жилетної кишені кілька соверенів і тицьнув дівчинці в руку.

Вона, затинаючись, забурмотіла слова подяки.

— Ну, годі, годі, мала,— перебив він її.— Неодмінно напишіть мені, як не налагодиться у вас. А де знайти Джека Барріджа — самі знаєте.

Увечері, гуляючи по місту, я опинився біля готелю, де жив Джек Баррідж.

Вікно обідньої зали було розчинене, і з нього лилася в туманну ніч старовинна застільна пісня. Заспівував Джек. Його гучний життєрадісний голос, мов подув вітру, своєю людяною бадьорістю вимітав із серця всю негідь. Він сидів за столом на чільному місці серед веселої компанії. Я трохи постояв, дивлячись на неї,— і світ здався мені не таким похмурим, як я його часом уявляв.

Я вирішив, що відшукаю Джека, коли повернусь до Лондона, і якось увечері справді вирушив шукати той завулок біля Майл-Енд-род, де він мешкав.

Тільки-но я звернув за ріг, як просто на мене викотив Джек, правуючи двоколкою. То був чепурненький екіпажик з добрим конем у запрягу. Поруч Джека сиділа охайна зморшкувата бабуся, і Джек відрекомендував її мені як свою матір.

— Я йому товчу, щоб він яку-небудь кралю біля себе садовив, а не таку стару бабу, що тільки всю картину псує,— мовила старенька, злазячи на землю.

— Таке скажете,— відповів він сміючись, теж зіскочив додолу й віддав віжки хлопчакові, що нагодився тут.— Ви у мене, матусю, ще будь-якій кралі носа втрете. Я завжди обіцяв моїй матінці, що колись вона їздитиме у власній колясці, — звернувся Джек уже до мене.— Правда, матусю?

— Авжеж, авжеж,— відповіла старенька, жваво переступаючи вгору сходинками.— Ти в мене добрий син, Джеку, гріх нарікати.

Я зайшов слідом за ними до вітальні. Всі, хто був там, аж засяяли, побачивши Джека, й дружно привітали його радісними словами. Двері

за мною зачинились, і старий непривітний світ зостався за ними. Мені здалось, наче я перенісся в країну, населену героями Діккенса. З бездонних Джекових кишень з'явився тютюн для старого батька; величезне гроно тепличного винограду для хворого сусідського хлопчика, що жив у них; книжка Генті, улюбленця хлопчаків,— для непосидющого шибеника, що назвав його дядечком; пляшка портвейну для немолодої жінки з утомленим одутлим обличчям, їхньої родички, як я дізнався згодом; цукерки для малюка (чийого — я так і не зрозумів) у кількості, достатній, щоб у того малюка цілий тиждень болів живіт; і нарешті — згорточок нот для меншої сестри.

— Ми неодмінно зробимо з неї леді,— сказав Джек, пригорнувши її сором'язливе личко до свого барвистого жилета й перебираючи товстими пальцями шовкові кучері.— А як виросте велика — віддамо за жокея.

Після вечері він зготував із віскі предобрий пунш і почав умовляти стареньку господиню пристати до нашої компанії. Вона довго відмовлялась, але нарешті здалася й на очах у мене вицідила повну склянку. А для малечі Джек наколотив якоїсь дивовижної суміші, що її назвав "сонним зіллям". До її складу входили гарячий лимонад, імбирне вино, цукор, апельсиновий сік і малиновий оцет. Суміш справила сподіваний ефект.

Я засидівся у них допізна, вислуховуючи оповідки з невичерпних Джекових запасів. Здебільшого він сміявся разом з нами, і від його гучного заразливого реготу аж підскакували дешевенькі скляні цяцьки на каміні. Але інколи на його обличчя набігала тінь якогось спогаду, і тоді воно поважніло, а густий Джеків голос ледь тремтів.

Пунш трохи розв'язав язики, і старі батько й мати почали співати синові справжні дифірамби, та Джек урвав їх майже брутально.

— Годі вам, мамо,— сердито буркнув він.— Як я що роблю, то для власної втіхи. Мені до вподоби, коли всім біля мене добре. А як їм погано, мені це ще прикріше, ніж їм.

Після того я не бачив Джека понад два роки. Аж раптом одного жовтневого вечора, гуляючи по Іст-Енду, зіткнувся з ним, коли він виходив із каплички на Бардетрод. Він так змінився, що я б не впізнав його, якби не почув, що одна перехожа привіталася з ним:

— Добривечір, містере Баррідж!

Пишні баки надавали його червоному обличчю виразу грізної респектабельності. Вдягнений він був у кепсько пошитий чорний костюм і в одній руці ніс парасольку, а в другій — книжку. Якимсь незбагненним чином він примудрявся здаватись щуплявішим і нижчим, ніж той Джек Баррідж, якого я знав колись. У мене було таке враження, наче від давнього Джека лишилась тільки зморщена оболонка, а самого його — живу людину — не знати як вийняли з неї й видушили всі животворні соки.

— О, та це ж Джек Баррідж! — вигукнув я, зчудовано витріщившись на нього.

Його маленькі очиці забігали в усі боки.

— Ні, сер,— відповів він.— Голос його втратив колишню жвавість і звучав твердо, металево.— Це, слава богу, не той Джек, що ви давніше знали.

— Ви що, покинули своє давнє ремесло?

— Так, сер, покинув. Колись я був, хай Господь простить мене, мерзенним грішником. Але, дякувати небові, вчасно покаявся.

— Ходімо, перехилимо по чарчині,— сказав я, беручи його під руку.— Та розкажете, що з вами сталося.

Він звільнив руку не різко, але рішуче.

— Я не маю сумніву, що наміри у вас якнайкращі, сер, але я вже не п'ю.

Видно було, що він дуже хоче спекатись мене, але відчепитись від літератора, що зачув поживу для своєї кухні, не так легко. Я спитав його про старих батька й матір — чи вони й досі живуть із ним.

— Так,— відповів він,— поки що живуть. Але ж не можна вимагати, щоб я їх довіку утримував. У наш час не так легко прогодувати стільки ротів, а тут іще кожне так і норовить, щоб скористатися з твоєї доброї душі та сісти тобі на шию.

— Ну, а як ваші справи?

— Дякую, сер, непогано. Господь не забуває своїх слуг,— відповів він, самовдоволено всміхаючись.— У мене тепер невеличкий заклад на Комершел-род.

— А де саме? — не вгавав я.— Мені б хотілось зазирнути до вас.

Адресу він дав неохоче і сказав, що для нього буде велика втіха й честь, коли я зроблю йому таку ласку й навідаю його. Це була явна брехня.

Другого дня я пішов до нього. Виявилося, що він держить позичкову касу і справи там ідуть таки непогано. Самого Джека я не застав: він пішов на засідання товариства тверезості; але в касі порядкував його батько, і він запросив мене в дім. Хоч день був холодний, камін у вітальні не топився, і обоє старих сиділи біля нього мовчазні й невеселі.

Спершу мені здалося, що вони зраділи мені не більше, ніж їхній син, але трохи згодом природна балакучість місіс Баррідж узяла гору, й зав'язалася дружня розмова.

Я спитав, що поробляє їхня родичка, ота жінка з одутлим обличчям.

— Не можу сказати вам напевне, сер,— відповіла старенька.— Вона в нас більше не живе. Бачте, сер, наш Джек дуже змінився. Він тепер не полюбляє тих, хто мало богу молиться. А Джейн, бідолаха, ніколи не була дуже побожна.

— Ну, а мала? — поцікавився я.— Оте втішне кучеряве дівчатко?

— А, Бессі? В служниці віддали. Джон вважає, що молоді не годиться байдикувати.

— І справді, місіс Баррідж, ваш син, здається, дуже змінився,— зауважив я.

— Е, що там казати, сер,— потвердила старенька.— У мене спершу просто серце рвалося. Так усе змінилось у нашому домі. Не те щоб я хотіла синові дорогу заступити. Нехай уже ми на цім світі трохи потерпимо, аби лиш йому на тім було краще. Правда, старий?

"Старий" понуро гмукнув на знак згоди.

— І що, він так змінився несподівано? — запитав я.— Як це з ним сталося?

— Збила його з пуття одна молодичка,— почала розповідати старенька.— Вона збирала гроші на щось там та й поступалась до нас. А Джек і відвалив їй п'яті; фунтів, він же в нас був завжди такий щедрий. За тиждень приходить вона знову ще чогось, та й засиділась у нас у вітальні, й почала розводитися про Джекову душу. Мовляв, він котиться

прямісінько в пекло і треба йому покинути оте букмекерство та взятись за якесь почесне й боговгодне діло. Він зразу все на смішки переводив, та вона як напосілась на нього зі своїми книжечками, а там таке понаписувано, що аж страх бере. А тоді затягла Джека до одного з отих проповідників, ну, той уже й зовсім його доконав.

Відтоді нашого Джека мовби підмінили. Він кинув перегони й купив оцю касу, а яка тут різниця бігме, не доберу. Аж серце крається, коли чуєш, як мій Джек бідняків обдирає. Наче й не він. Я бачила, що і йому воно спочатку не до душі було, та оті йому сказали, що як люди бідні, то самі й винні і що така божа воля, бо всі бідняки — то п'яниці та марнотрати. А тоді примусили його, щоб пити покинув. А він же, Джек наш, любив інколи чарчину перехилити. А тепер оце кинув, і я так гадаю, що й озлився від того, мовби вся веселість із нього вивітрилась. Ну, звісно, і нам із старим теж довелось забувати про цю невеличку втіху. А тоді сказали, щоб і тютюну не курив, бо й це, мовляв, у пекло заведе,— ну, й від цього він не став веселіший, та й старому без курива не солодко. Правда, старий?

— Еге,— злісно буркнув стариган.— Хай би їх чорт забрав, усіх отих, що на небо пнуться. Грім мене побий, як у пеклі компанія не буде веселіша.

Нас перебила якась сердита розмова в касі. То вернувся Джек і вже страхав поліцією якусь перелякану жінку. Вона, видно, помилилась і принесла проценти на день пізніше, ніж слід. Спекавшись її, Джек увійшов до вітальні. В руці він тримав годинник, через який і виникла суперечка.

— Воістину ласка божа безмірна,— сказав він, милуючись годинником.— Адже ж цей годинник коштує в десять разів дорожче, ніж я під нього позичив.

Він відіслав батька назад у касу, а матір — на кухню готувати йому чай, і ми якийсь час сиділи вдвох і розмовляли. Те, що він казав, здавалось мені чудною сумішшю самовихваляння, прикритого тоненькою запоною самоупослідження, приємної впевненості, що він забезпечив собі тепленьке місце в раю, та не менш приємної впевненості, що більшість інших людей такого місця собі не забезпечили. Розмовляти з ним було нудно, і я, нібито згадавши про якесь ділове побачення, підвівся й почав прощатись.

Він і не пробував мене затримувати, але видно було, що йому аж кортить щось мені сказати. Нарешті, видобувши з кишені якусь церковну газету й тицьнувши пальцем у одну шпальту, він промовив:

— Сади господні вас, мабуть, зовсім не цікавлять, сер?

Я глянув на ті рядки, що він показував. На початку списку жертводавців на якусь місію в Китаї стояло: "Містер Джон Баррідж — сто гіней".

— Ви багато жертвуєте, містере Баррідж,— зауважив я, повертаючи йому газету.

Він потер свої великі руки й відповів:

— Господь віддасть сторицею.

— І про всяк випадок треба мати письмове потвердження, що аванс внесено, еге? — додав я.

Він пронизав мене поглядом, але не відповів. Потиснувши йому руку, я вийшов.